

Christian de Montlibert.
Μια εφευρετική και εικονοκλαστική σκέψη

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΥΡΙΑ ΠΡΥΤΑΝΗ, κυρία και κύριοι κοσμήτορες, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, δεν θα σας προκαλέσει έκπληξη αν ένας κοινωνιολόγος που οφείλει να μιλήσει για έναν άλλο κοινωνιολόγο κάνει κοινωνιολογία αναστοχαζόμενος πάνω στο ίδιο το γεγονός που μας έχει συγκεντρώσει εδώ, δηλαδή σ' αυτή την πανηγυρική πράξη αναγόρευσης διδάκτορας *honoris causa*· εξάλλου, το ίδιο το έργο του Christian de Montlibert μάς προσκαλεί να το πράξουμε.

Όπως θα έλεγε ο Pierre Bourdieu, η πράξη που επιτελείται εδώ και τώρα από το σώμα μας, το Πανεπιστήμιο Κρήτης, υπέρ ενός μεμονωμένου ατόμου, η πράξη επίδοσης χρίσματος, που επισφραγίζεται από την προσφυγή σε μια γλώσσα επιτελεστική, μια γλώσσα που ενεργεί μέσω του λόγου, που δημιουργεί μέσω του κατονομάζω, αυτή η πράξη δημιουργικής ονοματοθεσίας, αυτή η επιτελεστική πράξη, η δημιουργός πράξη, που τοποθετείται ανάμεσα στη μαγεία και στο δίκαιο, αποτελεί, σύμφωνα με την κοινωνιολογία, μια τελετή θέσμισης. Οι τελετές θέσμισης είναι πράξεις μαγικές μέσω των οποίων ένας θεσμός κατοχυρώνει τη διαιώνισή του την ίδια στιγμή που κατοχυρώνει τη διαιώνιση εκείνου τον οποίο καθ-ιερώνει. Πρόκειται για πράξεις, όπως έχει δείξει ο Durkheim, που επιτελούν το μετασχηματισμό ενός τυχόντος προσώπου σε καθ-ιερωμένο

* Ευχαριστίες οφείλω στη Συντακτική Επιτροπή του επιστημονικού περιοδικού της Φιλοσοφικής Σχολής *Αριάδνη* για την απόφασή της να περιλάβει στον παρόντα τόμο το κείμενό μου από την τελετή αναγόρευσης του Ομότιμου Καθηγητή του Πανεπιστημίου του Στρασβούργου Christian de Montlibert σε Επίτιμο Διδάκτορα του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ρέθυμνο, 1 Νοεμβρίου 2012).

άτομο, σε ένα άτομο το οποίο καλείται να υπερβεί τον εαυτό του μέσω της συγκεκριμένης καθ-ιέρωσης η οποία τον υπερβαίνει, όπως συμβολίζεται από όλα τα επιβαλλόμενα τελετουργικά που συνθέτουν και οργανώνουν την τελετή αυτή. Και, βέβαια, οι συλλογικές κοινωνικές αυτές πράξεις καθ-ιέρωσης έχουν ένα εξαιρετικό αποτέλεσμα: εξασφαλίζουν, όπως σημείωνε ο Van Gennep, στον *τιμώμενο* την πρόσβαση στην κοινωνική σημαντικότητα – έτσι ακριβώς όπως γίνεται εδώ τώρα.

Κατέχοντας τριάντα χρόνια την έδρα της κοινωνιολογίας στο Τμήμα της Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου του Στρασβούργου, μία έδρα που την κατείχαν πριν από αυτόν μερικοί από τους σημαντικότερους επιστήμονες του κλάδου του, και των οποίων το έργο συγκροτεί ένα μεγάλο τμήμα του συλλογικού ασυνειδήτου της κοινωνιολογικής επιστήμης, όπως οι Simmel, Halbwachs, Gurwitsch, Lefebvre, για να μην αναφέρω παρά μόνο αυτούς, διευθύνοντας με απαράμιλλη αφοσίωση το *Κέντρο Ερευνών στις Κοινωνικές Επιστήμες* και την ερευνητική του ομάδα, της οποίας τα αποτελέσματα δημοσιεύονται συστηματικά στο έγκριτο διεθνές περιοδικό που δημιούργησε και διευθύνει μέχρι σήμερα, το *Κοινωνιολογικά Βλέμματα* [Regards Sociologiques], καταρτίζοντας πολύ μεγάλο αριθμό ερευνητών από όλο τον κόσμο και των οποίων το έργο έχει αναγνωρισθεί σε διάφορα εθνικά επιστημονικά πεδία, εμπνέοντας πολλούς νέους κοινωνιολόγους σε όλο τον κόσμο μέσω της διεθνούς επιστημονικής του παρουσίας, ο de Montlibert παρήγαγε ένα εξαιρετικά πολυσχιδές και καινοτόμο έργο με διεθνή αναγνώριση που συνέβαλε αποφασιστικά στην εξέλιξη της κοινωνιολογικής σκέψης· ένα έργο το οποίο, αν θα έπρεπε κανείς να συνοψίσει, αναγκαστικά/καταχρηστικά, δεδομένου του εξαιρετικά περιορισμένου χρόνου που διατίθεται γι' αυτό, θα μπορούσε να πει πως οργανώνεται στη βάση της κατανόησης των μορφών και των επιδράσεων των διαφόρων μορφών κυριαρχίας, των τρόπων μέσω των οποίων οι διάφορες μορφές κυριαρχίας, όπως σημειώνει ο ίδιος, αποκρυσταλλώνονται τόσο στον κόσμο των πραγμάτων όσο και στον κόσμο του πολιτισμού και των κοινωνικών δρώντων, ως τρόποι σκέψης, δράσης και

αντίληψης. Οι πολυάριθμες ερευνητικές εργασίες του, τόσο οι εργασίες του στο χώρο της κοινωνιολογίας της εργασίας, της κοινωνιολογίας της σύγκρουσης των κοινωνικών τάξεων, όσο και αυτές της κοινωνιολογίας των αλλαγών και των μετασχηματισμών του συγχρόνου κόσμου, και της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης και του πολιτισμού, συνθέτουν ένα έργο που συνέβαλε αποφασιστικά στη θεμελίωση μιας κοινωνιολογίας σωρευτικής, αναστοχαστικής και κριτικής.

Συνδυάζοντας με εφευρετικό τρόπο τη ντυρκείμική, τη βεμπεριανή και τη μαρξιστική παράδοση και με αφετηρία την αρχή, αφενός, πως η κοινωνική αναπαραγωγή δεν μπορεί να διατηρηθεί παρά μόνο από τη στιγμή που υποστηρίζεται από τους μηχανισμούς κοινωνικής κυριαρχίας, αφετέρου, πως οι μετασχηματισμοί των τρόπων κυριαρχίας, που σχετίζονται με τις κοινωνικές δομές, καταλήγουν στο μετασχηματισμό των ίδιων των κοινωνικών δομών, ο de Montlibert κατόρθωσε να αποσαφηνίσει τον τρόπο με τον οποίο τα διάφορα συστήματα κυριαρχίας δομούν και δομούνται από τα συστήματα των σχέσεων μεταξύ των θεσμικών λειτουργιών, των οργανωμένων σχέσεων μεταξύ των θεσμών, των πρακτικών και των στρατηγικών των κοινωνικών υποκειμένων –των κοινωνικών χώρων δηλαδή– και των συστημάτων αναπαραγωγής των κοινωνικών θέσεων. Υπό αυτή την οπτική, κατόρθωσε, στη βάση μιας σειράς διαφορετικών αντικειμένων, όπως στα έργα του *Η πολιτική κυριαρχία, Ο έλεγχος της ιδιωτικής ζωής, Οικονομική κρίση και κοινωνικές συγκρούσεις*, να αποκωδικοποιήσει συστηματικά τους τρόπους μέσα και μέσω των οποίων ανταγωνισμοί, κρίσεις, ρήξεις, ταξικοί αγώνες, καταλήγουν σε μετασχηματισμούς των τρόπων κυριαρχίας, οι οποίοι δύνανται να αφορούν είτε την υλική είτε τη συμβολική τους διάσταση είτε –και, έκτοτε, ο μετασχηματισμός είναι ριζικός– και τις δύο συνιστώσες.

Η ανάλυση των μορφών κυριαρχίας των επιδράσεών τους και του τρόπου παραγωγής και αναπαραγωγής τους βασίστηκε αλλά και ενίσχυσε σημαντικά τη θεμελίωση του επιστημονικού παραδείγματος του κατασκευαστικού δομισμού, το οποίο επιχειρεί να ενώσει

τις δύο προοπτικές πάνω στον κοινωνικό κόσμο ως δύο στιγμές κάθε ανθρώπινης δράσης, γενομένης και εν τω γίνεσθαι, δομημένη και δομούσα, υλική και συμβολική, αντικειμενικοποιημένη στους θεσμούς και υποκειμενικοποιημένη υπό μορφή κατηγοριών αντίληψης και σωματικών σχημάτων. Όλο το έργο του Christian de Montlibert καταδεικνύει πως η κοινωνιολογία είναι ικανή και οφείλει, αν θέλει να αξιώνει την επιστημονικότητά της, να κατασκευάσει το σύστημα των σχέσεων που περικλείει τόσο το αντικειμενικό νόημα των οργανωμένων συμπεριφορών σύμφωνα με τις μετρήσιμες κανονικότητες όσο και των ενικών σχέσεων που διατηρούν τα κοινωνικά υποκείμενα με τις αντικειμενικές συνθήκες της ύπαρξής τους και με το αντικειμενικό νόημα των συμπεριφορών τους, νόημα που τα διακατέχει ακριβώς επειδή τους το έχουν αποστερήσει.

Αν η συνεισφορά του έργου του de Montlibert είναι πολύ σημαντική στην επιστημολογική και επιστημονική ισχυροποίηση αυτού του παραδείγματος, και, κατ' επέκταση, στην αναγνώριση της επιστημονικότητας της κοινωνιολογικής σκέψης, αυτό οφείλεται στο γεγονός πως κατόρθωσε να εντάξει, οργανικά και πρακτικά, στη θεωρία της κοινωνιολογικής γνώσης και στη ρεαλιστική επιστημολογία που καθιστούν δυνατό αυτό το παράδειγμα, το συνδυασμό μιας ρεαλιστικής κοινωνιολογίας του επιστημονικού κόσμου και μιας διαθεσιοκρατικής ανθρωπολογικής φιλοσοφίας. Πράγματι, από τη μια μεριά, ο de Montlibert υιοθετώντας σε κάθε ερευνητική του εργασία τις αρχές του ορθολογικού ιστορικισμού που πρότεινε ο Bourdieu, σύμφωνα με τις οποίες η αναστοχαστικότητα ως αντικειμενικοποίηση των κοινωνικών συνθηκών αυτής καθαυτής της προσπάθειας αντικειμενοποίησης αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα κάθε επιστημονικής προσέγγισης, υπερασπίστηκε και διάχυσε εξαιρετικά αποτελεσματικά τη θέση πως οι κοινωνικές επιστήμες μπορούν και οφείλουν να εργασθούν ώστε να υπερβούν την ιστορική σχετικότητα που συνδέεται με το γεγονός ότι αποτελούν προϊόν ιστορικών συνθηκών, υπό την προϋπόθεση ότι είναι σε θέση να υποβληθούν οι ίδιες στην ιστορικοποίηση. Όπως σημειώνει ο ίδιος, «ο προβληματισμός επί του εαυτού της αποτελεί, κατά

κάποιο τρόπο, το τίμημα που η κοινωνιολογία οφείλει να πληρώσει για την επιστημονικότητά της». Από την άλλη μεριά, η επιστημολογικά θεμελιωμένη διαθεσιοκρατία που υιοθέτησε και ενεργοποίησε, σύμφωνα με την οποία η διάθεση αποτελεί έναν κοινωνικά συγκροτημένο νόμο ατομικής συμπεριφοράς, του επέτρεψε να ενδυναμώσει και να διευρύνει μια μη δυική θεωρία της ανθρώπινης συμπεριφοράς η οποία, λαμβάνοντας, ωστόσο, υπόψη τη συνάφεια των διαφορετικών ειδικών διαθέσεων ενός και του αυτού ατόμου, αντιμετωπίζει τις διαθέσεις, τη γένεση και τη διαιώνισή τους ως συλλογικά προϊόντα τα οποία έχουν ανεξάρτητη ύπαρξη μη αναγώγιμη στους διυποκειμενικούς καταναγκασμούς που τις παράγουν.

Μέσα σε αυτή την επιστημονική και επιστημολογική προοπτική, ο επιστημονικός τρόπος παραγωγής, μέσω του οποίου απορρέουν οι διάφορες εργασίες του Christian de Montlibert, παρουσιάζει, έχω την εντύπωση, μια τριπλή πρόκληση στην καθιερωμένη κοινωνική επιστήμη. Καταρχήν, αμφισβητεί θεμελιακά το διαχωρισμό των επιστημών που κληρονομήθηκε από τις συντυχίες της πανεπιστημιακής ιστορίας και εργάστηκε για τη συγκρότηση μιας ολικής επιστήμης, η οποία θα ενσωμάτωνε τις διάφορες κοινωνικές επιστήμες, όπως την εθνολογία, την ιστορία, την οικονομία. Το έργο του de Montlibert συμβάλλει στην αποθεμελίωση του καθιερωμένου καταμερισμού της επιστημονικής εργασίας, απορρίπτοντας μέσα στην επιστημονική του πρακτική –και όχι πάνω στο χαρτί– την κανονιστική διάκριση μεταξύ θεωρίας και εμπειρίας, διανοητικής επεξεργασίας και πρακτικών διαδικασιών, θεωρητικής έρευνας και έρευνας πεδίου. Για τον de Montlibert, η αντίθεση μεταξύ της εμπειρικής έρευνας χωρίς θεωρία, η οποία μέσω της μεθοδολογικής απαγόρευσης ευνοεί την «αυστηρότητα χωρίς φαντασία» του υπερ-εμπειρικού θετικισμού, και της θεωρίας χωρίς αντικείμενο, η οποία μέσω του εννοιολογικού φετιχισμού ευνοεί την «θέαση χωρίς αυστηρότητα» της κοινωνικής φιλοσοφίας, επαγγελματικές ιδεολογίες που δικαιολογούν μια ειδική μορφή επιστημονικής αρμοδιότητας, βρίσκει την αρχή της στον κοινωνικό καταμερισμό της επιστημονικής εργασίας, εγγράφεται στις νοητικές και θεσμικές δομές του κοινωνιολογι-

κού επαγγέλματος και θεμελιώνεται στην κατανομή πόρων, θέσεων εργασίας και αρμοδιοτήτων. Τέλος, μια τρίτη παράβαση, μια τρίτη ιεροσουλία, είναι αυτή των συνόρων μεταξύ των θεωρητικών ναών. Ο de Montlibert κατάφερε να σωρεύσει τα κεκτημένα βασικών κοινωνιολογικών παραδόσεων, και, πιο συγκεκριμένα, τη ντυρκείμική, βεμπεριανή και μαρξιστική παράδοση, των οποίων οι διάφοροι ακαδημαϊκοί κανονάρχες και νεωκόροι θεωρούσαν ανταγωνιστικές, και να προσφέρει, κατ' επέκταση, την ευκαιρία μιας μεγαλύτερης ελευθερίας σκέψης ως προς καθεμιά απ' αυτές.

Ωστόσο, η τεράστια επένδυση του de Montlibert στον κόσμο της επιστήμης με στόχο να συμβάλει ώστε να συγκροτηθεί η κοινωνιολογία ως η επιστήμη των ψευδαισθήσεων, να διαχυθεί η αληθινή μεταστροφή του συνηθισμένου τρόπου σκέψης και κατανόησης του κόσμου που απαιτεί η κοινωνιολογία, η προσπάθειά του να αναγκάσει την κοινωνιολογική σκέψη να παραιτηθεί, όπως σημείωνε ο Durkheim, «από τις κοσμικές επιτυχίες και να λάβει τον εσωτερικό χαρακτήρα που αρμόζει σε κάθε επιστήμη», συνδέεται οργανικά με μια άλλη στάση, μ' αυτή, σύμφωνα με την οποία, όπως σημείωνε πάλι ο Durkheim, δεν θα άξιζε να ασχοληθεί κανείς με την κοινωνιολογία αν αυτή αποτελούσε μόνο ένα αντικείμενο συζήτησης μεταξύ ειδικών. Πράγματι, ο de Montlibert θεωρεί πως η κοινωνιολογία μπορεί να συμβάλει σε μια πραγματική δημοκρατική πολιτική δράση, σε μια κυβέρνηση ικανή να διασφαλίσει την ευημερία όλων των πολιτών.

Με βάση αυτήν την πεποίθηση, επιχείρησε συστηματικά, μέσω του έργου του, να υπερασπισθεί και να διαχύσει, όσο πιο πλατιά μπορούσε, την κριτική σκέψη. Για τον de Montlibert, όταν μελετά τον καταμερισμό της εργασίας, τις μορφές επισφαλούς εργασίας ή την ήπια κυριαρχία της κοινωνικής εργασίας –θα μπορούσαμε να πολλαπλασιάσουμε τα αντικείμενα–, η κριτική σκέψη οφείλει να συνδυάσει τις δυο θεμελιώδεις παραδόσεις της: αυτήν που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «καντιανής προοπτικής», η οποία έχει ως σκοπό την αξιολογική εξέταση των κατηγοριών και των μορφών γνώσης, με τρόπο ώστε να προσδιορισθεί η γνωστική αξία και η γνωστική εγκυρότητά τους, με αυτή της μαρξιστικής προοπτικής η

οποία συσπειρώνει τα όπλα του λόγου με στόχο την κοινωνικο-ιστορική πραγματικότητα και έχει σκοπό να φανερώσει τις κρυμμένες μορφές κυριαρχίας και εκμετάλλευσης οι οποίες τη διαμορφώνουν, ώστε να ανασυρθούν οι εναλλακτικές δυνατότητες που αποκλείονται από αυτήν την πραγματικότητα. Για τον de Montlibert, όπως χαρακτηριστικά έδειξε, για να αναφέρουμε μόνο αυτά, στα έργα του *Γνώση προς πώληση*, *Η βία της ανεργίας*, *Οι φορείς της οικονομίας*, η πιο γόνιμη κριτική σκέψη είναι αυτή που σωρεύει και τις δυο αυτές παραδόσεις, αυτή που συνδέει την επιστημολογική και την κοινωνική κριτική. Αυτή τη συνδυαστική κριτική σκέψη πρέπει να υπερασπίσουμε αν θέλουμε να συνεχίσουμε να διαθέτουμε τα μέσα που θα επιτρέπουν να στοχαζόμαστε τον κόσμο όπως είναι και όπως θα έπρεπε να είναι.

Παράλληλα, για τον de Montlibert, στη σημερινή εποχή της γενικευμένης κρίσης, οι ειδικοί στις κοινωνικές επιστήμες, και ακόμα πιο συγκεκριμένα ο κοινωνιολόγος, όχι μόνο μπορούν αλλά και οφείλουν να παρεμβαίνουν στον πολιτικό κόσμο. Ο de Montlibert δεν αντιμετωπίζει αυτήν την παρέμβαση σαν μια παραβίαση της «αξιολογικής ουδετερότητας», δεν αντιλαμβάνεται τον επιστήμονα σαν ένα αμερόληπτο θεατή ο οποίος εγκαταλείπει όλα τα φλέγοντα προβλήματα έξω από την πόρτα του εργαστηρίου του ξεχνώντας πως, αν οι ερευνητές στις κοινωνικές επιστήμες οφείλουν να επαγρυπνούν αδιάκοπα και να αποφεύγουν την παρείσφρηση προβλημάτων που είναι του συρμού, οφείλουν, παράλληλα, λόγω αυτής της αμυντικής επαγρύπνησης, να μην τυφλωθούν μπροστά σε σημαντικά ζητήματα. Έτσι, εργάστηκε συστηματικά, προκειμένου να συμβάλει στην επίλυση του προβλήματος που τίθεται πάντα σε όσους στηρίζουν και εμπλέκονται στην παραγωγή της αλήθειας του κοινωνικού κόσμου, δηλαδή, στο πρόβλημα της αντεπιστροφής των κεκτημένων της επιστήμης στους χώρους που θα μπορούσαν να τα χρησιμοποιήσουν με θετικό τρόπο, στην προοπτική της επίλυσης μιας σειράς προβλημάτων που αντιμετωπίζει η δημόσια συνείδηση, οριοθετώντας μια θεμελιώδη διάσταση της κλινικής λειτουργίας του επιστημονικού πεδίου.

Η σκέψη του de Montlibert συμπυκνώνεται σε αυτή την προσπάθεια να καταδειχθεί πως η κοινωνιολογία, αντικειμενοποιώντας το κοινωνικό αυθαίρετο, καταδεικνύει πως κάθε κοινωνικό φαινόμενο είναι κατασκευασμένη αυθαιρεσία από τις προγενέστερες λησμονημένες κοινωνικές σχέσεις και, ταυτόχρονα, πραγματικότητα, αφού αυτή η αυθαιρεσία μετασχηματίστηκε σε διακύβευμα συγκρουσιακών ή συμβιβαστικών αλληλοδράσεων μέσα στις στρατηγικές των κοινωνικών ομάδων, σε αυτήν την προσπάθεια να εφαρμοσθεί στον κοινωνικό κόσμο, όπως θα έλεγε ο Cassirer, μια ρασιοναλιστική φιλοσοφία της γνώσης και ένας σχεσιακός τρόπος επιστημονικής προσέγγισης, τέτοιος που να αντικειμενικοποιεί το άρρητο, να αναδεικνύει το κρυφό και το κεκαλυμμένο, να διασπά αυτό που η κυρίαρχη ιδεολογία, η οποία έγινε κοινός νους, ενώνει, να συσχετίζει φαινομενικά ασύμβατες διαστάσεις φαινομένων, όλα αυτά δηλαδή που ενοχλούν τον κόσμο που εξακολουθεί να κολυμπά στα θολά νερά της κοινωνικής μαγείας και να χορεύει γύρω από το τοτέμ της επικαιρότητας. Πρόκειται για μια προσπάθεια που, αφενός, μετατρέπει την κοινωνιολογία σε μείζον πολιτικό και κοινωνικό διακύβευμα, αφετέρου, της επιτρέπει να ασκήσει την απελευθερωτική της επίδραση.

Όπως του αρέσει να σημειώνει ο ίδιος, χρησιμοποιώντας τα λόγια του Pascal, «χαμένο μες σ' αυτή τη συνοικία έξω από τα φυσικά όρια...», σ' αυτό το μικρό κελί όπου έτυχε να κατοικεί...», το άτομο εξαρτάται από τον κοινωνικό κόσμο. Και «να σκεφτόμαστε κοινωνιολογικά τον κόσμο είναι μια από τις δυνατότητες που έχουμε για να εντάξουμε τον κόσμο μέσα σ' ένα σύνθετο δίκτυο αιτιών και συνεπειών, επομένως, να τον κατανοήσουμε αντί να είμαστε οι δεσμώτες του».

Νίκος Παναγιωτόπουλος
Καθηγητής Κοινωνιολογίας
Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Κρήτης
panagiot@phl.uoc.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

de Montlibert, C. 1988. *Le contrôle de la vie privée: essai d'analyse sociologique de la contribution des travailleurs sociaux à la reproduction sociale.*

Νεσατέλ: Delval.

_____, 1989. *Crise économique et conflits sociaux.* Παρίσι: L'Harmattan.

_____, 2001. *La violence du chômage.* Στρασβούργο: Presses Universitaires de Strasbourg.

_____, 2004. *Savoir à vendre: l'enseignement supérieur et la recherche en danger.* Παρίσι: Raisons d'agir.

_____, 2006. *Η πολιτική κυριαρχία*, μτφ. Κ. Καψαμπέλη. Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα.

_____, 2007. *Les agents de l'économie: patrons, banquiers, journalistes, consultants, élus: rivaux et complices.* Παρίσι: Raisons d'agir.

**Christian de Montlibert.
An inventive and iconoclastic thought**

Νίκος ΠΑΝΑΓΙΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Abstract

THIS paper is focusing on the contribution of C. de Montlibert's work to the foundation of a cumulative, reflexive and critical sociology. Combining in an inventive way the Durkheimian, Weberian and Marxist traditions, de Montlibert starts his reasoning with the principles that: social reproduction can be sustained only if it is supported by mechanisms of social domination; and transformations of modes of domination, which are related to social structures, result in the transformation of the social structures themselves. He manages thus to clarify the way in which the various systems of domination both structure and are structured by: the systems of relations between institutional functions; the organized relations between institutions, practices and strategies of social agents –i.e. social spaces–, and the systems of reproduction of social positions.

